

۱۵۷۰۱۰۱

۱۳۹۶، ۱۱، ۸

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
معاونت پژوهشی و آموزشی
مرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی

تاریخ اسلام در آفریقا

جمعی از نویسندگان

ترجمه: محمدرضا محمدی نسکیبا؛ ماهنامه‌ریسمانی و

محمدحسن ایپکچی

۵-۷۳۲-۴۳۹-۹۶۴-۹۷۸

۹۲۷-۴۶۸

تاریخ اسلام در آفریقا/ نوشته جمعی از نویسندگان؛ [ویراستاران نجیما لوتزیون، رندالی پاولز] ترجمه محمدرضا محمدی شکیبا، طاهر رحمانی، محمدحسن ایچکی، ویراستار فیروزه درشتی؛ [برای سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، معاونت پژوهشی و آموزشی، مرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی].

تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۳۹۶.

ص. ۸۸۰

عنوان اصلی: The History of Islam in Africa, ۲۰۰۰.

اسلام -- آفریقا -- تاریخ

Islam -- Africa -- History

۲۹۷/۱۶۶

BP1A/ت ۱۳۹۶

لوتزیون، نجیما، ۱۹۳۵ - م.، ویراستار

Levtzion, Nehemia

پاولز، رندالی لی، ۱۹۴۴ - م.، ویراستار

Pouwels, Randall Lee

محمدی شکیبا، محمدرضا، ۱۳۴۰ - مترجم

رحمانی، طاهر، ۱۳۳۶ - مترجم

ایچکی، محمدحسن، ۱۳۳۶ - مترجم

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، مرکز مطالعات فرهنگی و بین‌المللی
فنی

شابک

شماره کتابشناسی ملی

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

یادداشت

موضوع

موضوع

رده بندی دیویی

رده بندی کنگره

شناسه افزوده

شناسه افزوده

شناسه افزوده

شناسه افزوده

شناسه افزوده

شناسه افزوده

شناسه افزوده

حیثیت نویسی

تاریخ اسلام در آفریقا

جمعی از نویسندگان

ترجمه: محمد رضا شکیبا؛ طاهر رحمانی و

محمدحسن ایچکی

ویراستار: فیروزه درشت

ناشر: موسسه فرهنگی، هنری و انتشارات بین‌المللی الهدی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۶، ۲۰۰۰ ش

شمارگان: ۲۰۰۰

قیمت: ۲۸۰۰۰۰ ریال

شابک: ۵-۷۳۲-۴۳۹-۹۶۴-۹۷۸

نشانی: تهران، بزرگراه رسالت، مقابل مصلی،

مجمع امام خمینی (ره)، ساختمان ۱۴

صندوق پستی: ۲۵۱۶ - ۱۵۸۱۵

تلفن: ۸۸۱۵۳۳۸ - ۸۸۱۵۳۳۹۵ - ۰۲۱

فایبر: ۸۸۴۹۲۷۹ - ۰۲۱

رایانامه: Cultural@icro.ir

کلیه حقوق این اثر متعلق به مرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی است.

مطالب این کتاب، نظرات پدیدآورنده اثر است و لزوماً نظر مرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی به شمار نمی‌آید.

مرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

Center for International Cultural Studies

Islamic Culture & Relations Organization

Tel: +98 21 88153338

www.motaleaat.ir

موسسه فرهنگی، هنری و انتشارات بین‌المللی الهدی

Alhoda International, Cultural, Artistic & Publishing Institution

دارالهدی الثقافية والفنية للنشر الدولي

Tehran - P.O.Box: 14155-4363

www.alhodagroup.ir

Tel: +98 21 88895003 - 88934303

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار
۹	مقدمه ناشر
۱۳	ویراستاران کتاب تاریخ اسلام در آفریقا
۱۵	مقدمه مؤلفان
۴۷	بخش اول
۳۹	فصل اول: مصر و شمال آفریقا
۷۳	بخش دوم: آفریقای غربی و دریای سرخ
۱۰۹	بخش دوم
۱۱۱	فصل سوم: اسلام در سواحل شرقی آفریقا تا سال ۱۸۰۰
۱۵۵	فصل چهارم: جولانگی اسلام در سواحل غربی آفریقا
۱۹۱	فصل پنجم: اسلام در سودان شرقی
۲۱۱	فصل ششم: انقلاب های سودان غربی
۲۴۳	فصل هفتم: سودان شرقی، ۱۸۰۰ تا ۱۸۵۰
۲۷۷	فصل هشتم: اسلام در آفریقا تحت حاکمیت استعمار فرانسه
۲۹۵	فصل نهم: اسلام در غرب آفریقا
۳۳۱	فصل دهم: تنوع دینی در شمال نیجریه
۳۵۷	بخش سوم
۳۵۹	فصل یازدهم: اتیوپی و شاخ آفریقا
۳۹۹	فصل دوازدهم: سواحل شرق آفریقا از ۱۷۸۰ تا ۱۹۰۰
۴۳۳	فصل سیزدهم: سرزمین های ساحلی و درون مرزی شرق آفریقا
۴۸۱	فصل چهاردهم: آفریقای شرق مرکزی
۵۱۹	فصل پانزدهم: اسلام در جنوب آفریقا از ۱۶۵۲ تا ۱۹۹۸
۵۵۷	فصل شانزدهم: افراطی گری و اصلاح در شرق آفریقا
۵۹۳	بخش چهارم
۵۹۵	فصل هفدهم: شریعت اسلام در آفریقا
۶۲۹	فصل هجدهم: زنان مسلمان در تاریخ آفریقا
۶۶۱	فصل نوزدهم: آموزش اسلام در آفریقای زیر صحرا
۶۹۱	فصل بیستم: فرق صوفی در آفریقا
۷۲۱	فصل بیست و یکم: دعا، طلسم و جادو
۷۵۷	فصل بیست و دوم: هنر اسلامی و فرهنگ سرنوشت ساز در آفریقا
۷۹۷	فصل بیست و سوم: ادبیات اسلام در آفریقا
۸۴۳	فصل بیست و چهارم: موسیقی و اسلام در آفریقای زیر صحرا

پیشگفتار

ارتباطات فرهنگی، یکی از ماندگارترین و مؤثرترین مناسبات انسانی است که بر پایه گفت و گو و تبادل اطلاعات شکل می‌گیرد. این گونه ارتباطات پایه و مبنایی جهت تعامل انسان‌ها با یکدیگر بوده و بر سایر حوزه‌های روابط جوامع، همانند مناسبات اقتصادی و سیاسی نیز تأثیرگذار است. امروزه علیرغم رشد و توسعه دانش بشری به ویژه در حوزه ارتباطات و شکل‌گیری دهکده جهانی، بشر بیش از هر زمان دیگر، نسبت به هم نوع خود بیگانه است. در این میان ریشه بسیاری از منازعات و چالش‌ها، به عدم درک صحیح از یکدیگر و ناهماهنگی و نواقص موجود در فهم و درک مشترک فرهنگی بین جوامع باز می‌گردد. این جهت، مطالعات فرهنگی و آشنایی با فرهنگ ملل، یکی از اولویت‌های اصلی در حوزه ارتباطات و تعاملات فرهنگی به شمار آمده و کمبود ادبیات پژوهشی فارسی در حوزه مطالعات فرهنگی ملل نیز بر این امر تأکید دارد.

نقش دو سویه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در مبادلات فکری و فرهنگی کشورمان با دیگر جوامع، بر ضرورت تولید منابعی برای مطالعه و ارتقای سطح دانش جامعه ایرانی به ویژه نخبگان و دانشگاهیان با فرهنگ سایر ملل تأکید دارد. در راستای تحقق این هدف، مرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در حوزه ارتباطات فرهنگی بین‌المللی، اقدام به چاپ و نشر مجموعه‌ای از کتاب‌ها با عنوان «مطالعات منطقه‌ای» نموده است. در این مجموعه، ضمن بهره‌گیری از پژوهش‌ها و گزارش‌های رایزن‌های فرهنگی

جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، از کارشناسان و صاحب‌نظران در حوزه‌های مختلف مطالعات فرهنگی ملل نیز استفاده شده است.

مجموعه حاضر، به معرفی ویژگی‌ها و مباحث فرهنگی کشورها می‌پردازد. ضمن آنکه تلاش دارد با معرفی فرهنگ کشورها یا موضوعات مرتبط به مناسبات فرهنگی جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها اطلاعات جامع و ارزشمندی آرایه دهد.

امید است این مجموعه ضمن هموارتر کردن مسیر توسعه و گسترش مناسبات فرهنگی جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها، در مسیر آگاهی بخشی و شناخت هر چه بیشتر خوانندگان به ویژه اهل تحقیق و پژوهش، مفید و مؤثر واقع گردد.

مرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی

مقدمه

اسلام در قاره آفریقا

نخستین ارتباط اسلام با مردم آفریقا را می‌توان به رسول گرامی اسلام، حضرت محمد (ص) گروهی از مسلمانان را به منطقه حبشه (اتیوپی) اعزام کرد. نخستین بار اسلام در سال ۶۳۹ میلادی به شمال آفریقا وارد شد. عصر دروازه آشنایی با اسلام شد به تدریج در سراسر حوزه شمال قاره تا مغرب گسترش یافت.

تا آغاز قرن هشتم میلادی شمال آفریقا به اسلام گره خورده و در زمین دوره رشد و نفوذ اسلام در حوزه سواحل غربی به سمت جنوب صحرای آفریقا و از جنوب تا کمر بند سودان و منطقه نیل راه یافت. در این میان نقش تجارت و مهاجرت‌های اقتصادی در توسعه اسلام در قاره باید با اهمیت تلقی شود. از سوی دیگر اسلام در حوزه سواحل شرقی آفریقا از طریق تجارت عرب برخاسته از سرزمین‌های رب‌زبان منطقه خاورمیانه و نیز خلیج فارس وارد کشورهای ساحلی شد و گسترش اسلام نه مانند مناطق شرقی و غربی آفریقا در منطقه آفریقای مرکزی نیز اتفاق افتاد.

نشر دین اسلام در قاره آفریقا به طور کل، همچون شکل هلال وارونه بود. اسلام در شمال و غرب و شرق که شامل شاخ آفریقا هم می‌شود، بیشترین قدرت را داشت اما در میانه قاره نسبتاً ضعیف نمایان شد و در جنوب آفریقا به‌راستی کمتر جلوه کرد. طبیعت تأثیر اروپا بر آفریقا نیز بر گسترش اسلام در آفریقای بی‌تأثیر نبود. رشد اسلام در آفریقای شرقی و جنوبی به واسطه استعمار اروپا تقلیل یافت.

«ابن خلدون»، مورخ و جامعه‌شناس مشهور بر این باور بود که دین اسلام مهم‌ترین قدرتی بود که توانست نقش جهان‌بینی اسلامی را در آفریقا ایفا کند. نظریات شگرف او اهمیت حضور اسلام را در تمام قاره آفریقا روشن کرده است. علی‌رغم نفوذ و گسترش اسلام در آفریقا متأسفانه اطلاعات و منابع بسیار محدودی درباره اسلام و مسلمانان در آفریقا وجود دارد. از طرف دیگر، نباید فراموش کرد که تاریخ ورود اسلام، گسترش اسلام در قاره آفریقا و آشنایی آفریقا با آن از جمله مباحث استراتژیک محسوب می‌شود. به همین دلیل، نمی‌توانیم ابعاد اجتماعی، فرهنگی، آموزشی، اقتصادی و سیاسی حضور اسلام در آفریقا را نادیده بگیریم.

اسلام و مسلمانان نقش مهم و ویژه‌ای در توسعه آفریقا داشتند. اکنون اسلام نه تنها ریشه‌ها بلکه در غرب آفریقا نیز دین اکثریت محسوب می‌شود. با عنایت به مواردی که مطرح شد و بنا بر ضرورت‌هایی که احساس می‌شد، ترجمه کتاب «تاریخ اسلام در آفریقا» یکی از آثار نوشته‌شده درباره نقش کلیدی اسلام در قاره پهناور آفریقا است. در ادامه کار قرار گرفت. ۲۴ مقاله کتاب حاضر بر عوامل محیطی، فرهنگی و تاریخی متمرکز شده‌اند.

چهارده قرن حضور تاریخ، سیاسی، فرهنگی و جغرافیایی اسلام در این قاره به‌خوبی در این کتاب ترسیم و تبیین شده است.

مسلمانان در فرایند شکل‌گیری و تأسیس حکومت‌ها و نیز در شکل‌گیری شبکه‌های اقتصادی و بازرگانی در سراسر آفریقا و خارج از آن نقش مهمی ایفا کرده‌اند.

فهرست مطالب کتاب تاریخ اسلام در آفریقا به شرح زیر است:

مقدمه: الگوهای اسلامی و تجربه تنوع مذهبی در میان مسلمانان آفریقا

بخش اول: دروازه ورود به آفریقا

۱. مصر و شمال آفریقا

۲. اقیانوس هند و دریای سرخ

بخش دوم: آفریقای غربی و سودان

۱. اسلام در سودان غربی تا سال ۱۸۰۰ میلادی

۲. جولاه‌ها و گسترش اسلام در مناطق جنگلی

۳. اسلام قبل از استعمار در سودان شرقی

۴. انقلاب‌ها در سودان غربی
۵. سودان شرقی از سال ۱۸۲۲ تا امروز
۶. اسلام در آفریقا تحت حاکمیت استعمار فرانسه
۷. اسلام در غرب آفریقا - رادیکالیسم و اختلاف نژادی جدید - ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰
۸. پلورالیسم مذهبی در شمال نیجریه

بخش سوم: شرق و جنوب آفریقا

۱. اتیوپی و شاخ آفریقا
۲. واحا شرقی آفریقا
۳. مناطق ساحلی و داخلی شرق آفریقا
۴. آفریقای مرکزی شرقی
۵. اسلام در آفریقای جنوبی
۶. رادیکالیسم و اصلاح‌گری در شرق آفریقا

بخش چهارم: موضوعات - دوم

۱. قوانین اسلامی در آفریقا
۲. زنان مسلمان در تاریخ آفریقا
۳. آموزش‌های اسلامی و بورسیه‌های تحصیلی در آفریقای سیاه
۴. فرق و نحله‌های تصوف در آفریقا
۵. دعا - طلسم‌ها و شفا
۶. هنر اسلامی و کالاهای فرهنگی در آفریقا
۷. ادبیات اسلامی در آفریقا
۸. موسیقی و اسلام در آفریقای سیاه

فصل‌های مربوط به بخش‌های اول و دوم و سوم کتاب را سه تن از محققان و پژوهشگران امور بین‌الملل به شرح زیر ترجمه کرده‌اند:

مقدمه و فصل‌های ششم و هفتم توسط آقای محمدحسن ایپکچی؛ فصل‌های نهم، دهم، یازدهم، دوازدهم، چهاردهم، پانزدهم و شانزدهم توسط آقای محمدرضا شکبیا و فصل‌های اول تا پنجم؛ هشتم، سیزدهم و هفدهم تا بیست و چهارم توسط آقای رحمانی ترجمه شده است.

لازم می‌دانم نخست از جناب آقای فرهاد پالیزدار، رئیس محترم سابق مرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی که امکانات و زمینه‌های لازم را برای ترجمه این اثر فراهم کردند سپاس‌گزاری کنم. همچنین از مترجمان این اثر کم‌نظیر به جهت تلاش‌ها و زحمات آنان تشکر و سپاس‌گزاری کنم.

ان‌شاءالله ترجمه این کتاب بتواند گام‌های مؤثری در بهبود و ارتقای سطح آگاهی علاقمندان و تلاشگران در عرصه‌های فرهنگی بین‌المللی فراهم کند و محققان و پژوهشگران آثار متنوع و متعدد دیگری به جامعه علمی کشور ارائه دهند.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که دیدگاه‌های نویسندگان کتاب تاریخ اسلام را آفریننده به منزله پذیرش و تأیید معاونت پژوهشی و آموزشی نیست.

قهرمان سلیمانی
 معاون پژوهشی و آموزشی

www.ketab.ir